

Die uw jeugd vernieuwt
als die van een arend. . .

De Reformatie

jaargang 59 / 50

22 sept. 1984

WEEKBLAD TOT ONTWIKKELING VAN HET GEREFORMEERDE LEVEN

Afkeer van Dordrecht II

UIT DE SCHRIFT

Zweet en spierpijn

KIJK OP DE KERK TE. . .

Ureterp

BOEKBESPREKING

Een synode en de kernwapens

KERKELIJK LEVEN

Samenwerking zonder relativisme I

BOEKBESPREKING

Een politieke weg van Ambrosius naar Amersfoort IV (slot)

Synode-impressies

Afscheiding in Hattem

Afkeer van Dordrecht II

De afkeer van Dordrecht is niet nieuw. Maar hij krijgt wel telkens nieuw voedsel uit eigen-tijdse denkmotieven, die zich in (schijnbaar) nieuwe vorm aan kerkleden en kerkelijke voorgangers opdringen.

Een sprekend voorbeeld daarvan is de scherpe kritiek van drs. W. G. Rietkerk op de Dordtse Leerregels. Zijn afkeer van die gereformeerde belijdenis brengt hij onverholen tot uiting, en hij aarzelt ook niet zich te keren tegen de uitspraak in vr. 8 van de Catechismus, dat wij onbekwaam zijn tot enig goed en geneigd tot alle kwaad.

Wat brengt hem er toe, zich zo afkeurend te uiten over de confessie der Gereformeerde Kerken? Zelf geeft hij daarvan een duidelijke verklaring: 'Waar het mij om ging is om het ontwerpen van een nieuwe visie op de kerk'. In de vrijgemaakte Geref. Kerken leeft nog steeds de gedachte dat er maar één ware kerk bestaat. 'De Ned. Geref. Kerken hebben zich van die beschouwing losgemaakt, om niet te zeggen bekeerd.' In plaats van die vrijge-

maakte zelfbeschouwing is hopelijk een andere visie op de gemeente van Christus gekomen, namelijk als een door Christus begonnen en gedragen beweging, die ingaat op de noden van deze tijd en vindingrijk gebruik maakt van de mogelijkheden van deze tijd. Rietkerk gebruikt in dit verband graag het beeld van nieuwe stroomgebieden, die zich vandaag vormen in de brede delta van ons kerkelijk leven. Dit beeld van een veelstromenland is naar zijn mening bevrijdend. Wij behoeven niet krampachtig rond te lopen. Als er bv. los van enig kerkverband een camping-evangelisatie is waar Christus verkondigd wordt, dan is daar een openbaring van het lichaam van Christus. Ook in andere dergelijke samenkomsten is de gemeente van Christus in actie, al zijn de leden van vele kerken afkomstig. De Evangelische Alliantie beoogt de vele bewegingen en kerken die op grond van hetzelfde evangelie werkzaam zijn samen te binden door dwarsverbindingen aan te brengen, niet door samen te smelten.

In de twintigste eeuw heeft zich iets herhaald van wat Hand. 15 : 35-41 vermeldt: 'de vrijmacht van Gods Geest die zelfs aanvankelijk zondige menselijke twisten gebruikt om in grotere veelkleurigheid met zijn werk verder te gaan. Zo zie ik in het ontstaan van de vele bewegingen en vrije groepen een werk van Gods Geest – en ik zie in veel plaatselijke gemeenten van verschillende kerkverbanden de gestalte van Christus. Het water dat door de rivier heenstroomt dat is de eenheid, maar blijkbaar brak het zich in veel armen uiteen'. Er is veelkleurigheid gekomen waar vroeger één-stemmigheid en soms ook één-tonigheid was.

Dit verschijnsel hangt samen met wat vandaag genoemd wordt het *pluralisme* in onze samenleving: de eenheid van het leven heeft plaats gemaakt voor allerlei groepen en verbanden met eigen interesses. Volgens Riet-

kerk moeten wij ons bij de mens van de 20e eeuw en zijn samenleving aansluiten, zoals Paulus ons opdraagt in 1 Kor. 9 : 20. In de kerk van het N.T. was immers ook al een enorme ruimte voor onderlinge verschillen binnen de gemeenten en tussen de gemeenten onderling. Er was een veelkleurig gemeentelven in huiskringen, actiegroepen en gebedssamenkomsten, en ook in de prediking waren er grote verschillen, bv. tussen Paulus en Jakobus. De N.T.-gemeente kende een grote pluraliteit. Dat kon omdat er een onderliggende eenheid was in de band met de levende Heer, de waarheid-in-persoon.

De kerk is naar haar wezen pluraal. Wel heeft dit zijn grenzen: dwaalleer wordt afgewezen (Gal. 1; 1 Joh. 2 : 4; 1 Kor. 15), want al is de kerk veelvormig in haar optreden en verschijningsvormen, toch is en blijft ze één in haar Heer en Zijn Woord. Geen enkele kerk heeft de volle waarheid in pacht, maar in de veelkleurigheid van gemeenschappen en plaatselijke kerken waar ieder de leiding van de Geest volgt, komen naast de ambten ook de gaven beter tot hun recht. Pluraliteit bevrijdt de gemeente ook uit de enge banden van provincialisme of nationalisme: 'Christus is méér dan de Dordtse Leerregels en calvinistische psalmen – hoezeer ik deze ook liefheb (de laatste méér dan de eerste', zegt drs. Rietkerk). 'Met de oude belijdenisgeschriften kom je in onze tijd niet helemaal uit.' Het is vooral van belang de mogelijkheden tot een veelkleurige ontwikkeling van de kerk in onze tijd als een uitdaging te zien. 'Laten er maar veel kringen en gebedsgroepen, nieuwe gemeenten en gezamenlijke activiteiten mogen komen, om zo de 20e eeuwse mens tot een 20e eeuw mens te worden!'

Van een vóór alles vasthouden aan de gereformeerde confessie wil Rietkerk dan ook niet weten; want dat klassiek-gereformeerde draagt volgens hem 'een aantal kenmerken die mij zeer aanvechtbaar voorkomen of soms zelfs totaal verwerpelijk zijn'. Zo bijv. de rechtvaardiging alleen door het geloof: 'In de gereformeerde traditie is er vaak een soort pessimisme geweest, een soort fatalisme haast, dat meende: onze enige hoop is dit dat God ons (om niet) vergéeft, want wij zijn tot niets goeds in staat'. Deze laatste uitspraak (wij zijn onbekwaam tot enig goed en geneigd tot alle kwaad) heeft veel misverstand gewekt en tot vandaag toe gereformeerde mensen in de psychiatrische inrichtingen gedreven. 'Vandaag mdet een klassiek gereformeerde zinsnede als deze op de helling', zegt Rietkerk.

En dan komt hij in zijn kritiek tot wat hij zelf noemt het voornaamste punt: 'De leer dat er

een dubbele uitverkiezing is, is echt klassiek gereformeerd in de zin van Gomar. Wij mogen ons wel gelukkig prijzen dat dit vandaag nauwelijks meer geleerd wordt. Het is een onbijbelse leer dat God voor de schepping een deel van het toekomstige menselijke geslacht voor eeuwig verdoemd zou hebben. Wat een afschuwelijke angsten heeft die leer niet opgeleverd. Ze is nergens in de bijbel terug te vinden'. Dat is aangetoond (zo beweert Rietkerk) door dr. H. Venema en prof. Berkouwer. Er is wel een verkiezing, maar volgens de Schrift is dit een handelen Gods in de tijd, waarin God àlle mensen op het oog heeft, zonder één uitzondering! De klassiek gereformeerde opvatting dat het heil van Christus naar zijn intentie alleen gericht is op de uitverkorenen of de verbondskinderen is niet naar de bijbel zelf, want Christus is het licht der wereld, en Gods genade is verschenen, heilbrengend voor àlle mensen. 'Wij moeten het wonder van de Schrift op dit centrale punt tegenover de klassiek gereformeerde leer vasthouden. Hier is namelijk de eer van Christus in het geding en de evangelische bewogenheid van de gemeente,' zegt ds. Rietkerk.

De gereformeerde belijdenis van Dordrecht wordt dus door deze voorganger beslist verworpen, evenals Catech. antw. 8, en zijn opvatting over de kerk wijkt duidelijk af van art. 27-29 der Ned. Geloofsbelijdenis. Er zijn volgens hem heel wat punten 'waar de klassiek gereformeerde leer aanvechtbaar was en ook veel schade heeft aangericht'. Het geeft ons weinig troost, wanneer hij toch nog waarderend spreekt over de gereformeerde kerk (in de brede zin van het woord) als zijn moeder, waar hij zich diep mee verbonden voelt. Deze moeder kan niet anders dan verdriet hebben over een zoon die zo afkerig staat tegenover haar geloofsbelijdenis, waarin zij het Woord van onze hemelse Vader nasprekt en vasthoudt.

Voordat wij nader ingaan op de argumentatie, waarmee Rietkerk zijn verwerping van de Dordtse Leerregels verdedigt, constateer wij eerst het feit, dat het in dit geding niet gaat over een zg. klassiek gereformeerde traditie, maar over de *belijdenis* van de Gereformeerde Kerken in deze wereld. Een eeuwenoude en diepgewortelde traditie in het leven der kerk kan van betekenis zijn. Maar zij mag nooit op één lijn gesteld worden met de inhoud van ons spreken in de confessie der kerk: 'wij geloven allen met het hart en belijden met de mond'. Ook de leer van de goddelijke uitverkiezing, zoals die in de Dordtse Leerregels is weergegeven, is niet maar een gereformeerde traditie: deze leer

KERNREDACTIE:
DR. K. VELING (eindredacteur),
DS. C. J. SMELIK,
DR. W. G. DE VRIES.

BREDE REDACTIE:
PROF. DRS. D. DEDDENS,
PROF. DR. J. DOUMA,
PROF. J. KAMPHUIS,
PROF. DR. C. TRIMP,
DS. C. J. SMELIK,
DR. K. VELING,
DR. W. G. DE VRIES

Alle stukken bestemd voor de
Redactie aan:
K. Veling,
Postbus 99, 8050 AB te Hattem.

ADMINISTRATIE:
Uitgeverij
Oosterbaan & Le Cointre B.V.
Postrekening 406040
Postbus 25, 4460 AA Goes
Tel. (01100) 15591

Advertenties 40 cent per mm.
Contracttarief op aanvraag.
Advertenties
(01100) 27555, toestel 10.

Zonder schriftelijke toestemming
van de uitgever is het niet toegestaan
artikelen uit dit blad over te nemen.

Abonnement: f 69,— per jaar.
Buitenland: f 121,20 per jaar (zee-
post).
Losse nummers f 1,40 (excl. porto).

is naar Gods wijze raad door de profeten, Christus zelf en de apostelen zowel in het oude als in het nieuwe verbond verkondigd en daarna in de Heilige Schriften beschreven en overgeleverd (DL I, 14).

Vervolgens moeten wij opmerken, dat drs. Rietkerk zich wel zeer nonchalant bezig houdt met de inhoud van de artikelen van Dordrecht. Hij omschrijft die als 'de leer van de dubbele uitverkiezing', en hij noemt die leer 'echt klassiek gereformeerd in de zin van Gomarus'. Op die manier wordt ook door anderen over de Dordtse Canones gesproken. Maar dan begaat men een dubbele blunder. Want de gereformeerde belijdenis houdt zich aan de Schrift, en spreekt daarom niet over een dubbele verkiezing: een tot zaligheid en een andere tot eeuwige verdoemenis. Volgens de Schrift is het absurd, de bestemming van de door God verworpenen tot eeuwig verderf te kwalificeren als een 'uitverkiezing' ten oordeel.

Misschien denkt iemand dat deze opmerking een kleingeestige vitterij op een woord betekent. Toch is dat allerm minst het geval. Terecht waarschuwt Rietkerk tegen het gevaar, iets aan God toe te schrijven wat niet in God is. Die waarschuwing is ons, gereformeerden, uit het hart gegrepen. En juist de synode van Dordrecht heeft tegen dat gevaar gewaakt door zich nauwkeurig te houden aan de Schrift. Zij sprak dan ook niet over een 'dubbele uitverkiezing', zoals ten onrechte wordt beweerd.

Het is eveneens een blunder van drs. Rietkerk, wanneer hij de leer van Dordrecht klassiek gereformeerd noemt 'in de zin van Gomarus'. Zeker, ook Gomarus heeft van harte met de Dordtse Leerregels ingestemd. Maar het is bekend genoeg dat zijn speciaal supralapsarische opvatting van Gods verkiezing niet door de Dordtse synode in haar besluiten is overgenomen. Wat wij in de gereformeerde kerk samen belijden is niet 'de theologie van Gomarus' of van iemand anders, maar de waarheid van Gods Woord.

L. Doekes

'Mijn zoon, indien gij mijn woorden aanneemt en mijn geboden bij u bewaart, zodat uw oor de wijsheid en gij uw hart neigt tot de verstandigheid, ja, indien gij tot het inzicht roept en tot de verstandigheid uw stem verheft; indien gij haar zoekt als zilver en naar haar speurt als naar verborgen schatten...

Spreuken 2,1-4

Zweet en spierpijn

■ Belofte

Tot de véle beloften (2 Kor 1,20) behoren de beloften van Spreuken 2. De HERE wil ons zegenen met levenswijsheid. Levenskunst en levenskunde:

- we worden lévende bondelingen, ware christenen; inzicht is ons deel, veilig is onze weg (vs 5-8).
- we worden mensen uit één stuk; bezonnenheid gaat ons kenmerken (vs 9-11).
- we staan vast in onze schoenen tegenover slechte mensen, funeste ideeën; door schone schijn kijken we heen, we laten ons geen oren aannaaien (vs 12-15).
- we vinden onze weg midden in de sexuele revolutie van vandaag (vs 16-19).
- ons leven wordt een wég! Een weg met toekomst! (vs 20-21).

■ Eis

Gods beloften zijn voorwaardelijk. Ze gaan gepaard met eisen. Het beloofde goed wordt ons deel in de weg van het volbrengen van de eis. Zonder geloof vaart niemand wel in het verbond met de HERE. De beloofde zegeningen van Spreuken 2 worden ons deel, indien wij voldoen aan de eis, genoemd in de eerste vier verzen. Het wordt tot driemaal toe nadrukkelijk gezegd: INDIEN!

■ Climax

Er zit een climax in die eerste vier verzen. Toenemende activiteit en intensiteit! De 'woorden' worden toegespitste woorden: 'geboden'. Het 'aannemen' verdicht zich tot 'be-

waren'. We horen van de weg van het oor naar het hart, van waar uit het hele leven bestreken wordt. Zijn we in vers 1 en 2 nog receptief, in vers 3 en 4 komen we in actie. De wijsheid komt niet alleen naar ons toe (vs 1 en 2), wij gaan ook naar haar toe (vs 3 en 4). We gaan roepen, zoeken, graven!

■ Zweet en spierpijn

Waar misschien een oliebron te vinden is, daar wordt ingespannen gewerkt: grondonderzoek, bodemonsters analyseren, proefboringen, boortorens, booreilanden. Overwerk is geen probleem als het uur van de waarheid nadert. Goudkoorts. Mensen waren er bezeten van! In Israël gingen schatten in aarden vaten. De vaten in de grond. En hield de verstopper de vindplaats geheim, dan ging met de man ook het geheim het graf in. En dus: zoeken, graven! Zweet en spierpijn!

■ Veertig jaar Vrijmaking

Hoe vieren wij veertig jaar Vrijmaking? Als luie mensen, achterover voor de buis? Als mensen, die nog net die éne regel ondertiteling aankunnen? Hoe kregen onze (voor)ouders dat toch klaar: ze lazen Calvijn. De Institutie. Ongeletterde mensen. Ze zochten. Ze groeven. Wie kan dat nog, vandaag? Wie doet dat nog vandaag? Ging het niet om het verbond, veertig jaar geleden? Hier hebt u het verbond: Gods ja en ons amen. Zijn ja komt naar ons toe. Maar wij moeten ook naar dat ja toe. Er wat voor doen. Er véél voor doen. Dat is amen-zeggen!

Leven in het verbond, dat is: leven met schatgraversaandacht en schatgraversinzet. Er zijn twee delen in het verbond. We worden geroepen en verplicht tot schatgraverij!

H. J. J. Feenstra

KIJK OP DE KERK TE ...

Ureterp

■ Willibrord

In 696 sticht bisschop Willibrord de kapittelschool te Utrecht. Twee ooms van Liudger (broers van zijn moeder) Wullibrat en Thyathbrat zijn van de eersten geweest welke daar onderricht ontvingen, en zelf is hij als jongen van 12 jaar in 756 ook op deze school, welke hij later ook nog als leraar heeft gediend. We weten alleen dat de kerstening van deze streek vooral aan deze personen veel te danken heeft gehad. Zij waren zonen van het volk en hadden meer invloed dan de gezonden zendelingen uit Frankenland en Engeland. Voor 1300 moet op de plaats waar nu de Herv. Kerk staat een lage toren met kapel hebben gestaan, welke ca. 1100 was gebouwd (en daarvoor waarschijnlijk een klein kapelletje). Ureterp stond in die jaren onder toezicht van het Dekenaat Bordego. De Commandeur dezer orde woonde te Nes op Ameland. Dit blijkt uit een schrijven van de Bisschop van Utrecht verzonden in 1315. Omstreeks die tijd is de kerk in haar tegenwoordige grootte gebouwd en de toren op deze hoogte. Ureterp werd hiermee een parochie, met als herder een Pastoor. Deze geestelijke was niet alleen zielhoeder maar ook raadsman van het dorp op allerlei commercieel terrein b.v. handel, landbouw en veenderij. Hij alleen was de schrijfkunst machtig en was dus ook zoiets als notaris en schreef de koopacten, was ook vaak de voorman bij het voeren of beslechten van veten. De Pastoor hield er zelf ook een boerenbedrijf op na om in zijn dagelijkse onderhoud te voorzien.

■ Hervorming

Als het verval in de Kerk in de 15e en 16e

eeuw groot is, grijpt de Koning der Kerk door de leiding van zijn Geest in. De hervorming of reformatie dringt ook tot ons dorp door. In 1567 nemen 3 Pastoors de vlucht, het zijn Heer Wesselius Pastoor te Hemrik, Heer Jacob Galmerij van Beesterzwaag en Heer Jacob Abba zoon, van Uredorp. Volgens het sententieboek van 12 Maart 1567 blijkt het Hof 'dat sij quat gevoelen hebbende vant sacrament des altaers ende dat voorz. Pastoors in 't dopen der kinderen nijewichheden gepleecht heefen'. Op de 'naemlijste' te Emden verschenen in 1567, komen alle 3 voor in gezelschap van Heer Johannes van Sud Drachten als 'omtrent deze tijt uit Frieslandt naar Oostfrieslandt en Emden gevlucht'. In 1580 komt de grote ommekeer. Bij resolutie van 14 April wordt het uitoefenen van de Roomse eredienst verboden. Ook onze Heer Jacob Abbes komt terug. Er is dan grote behoefte aan dominees. En Ureterp wordt met Wijnjeterp en Duurswoude en Siegerswoude samengevoegd tot één gemeente. Dan Gereformeerde Kerk met als dominee Jacob Abbes. Later weer in tweeën gesplitst en dan samen met alleen Siegerswoude.

■ Opnieuw verwatering

In de 2e helft van de 18e eeuw begint de grote verwatering van de kerk opnieuw. Wat zelfs uitloopt in het feit dat uit de kerkelijke financiën de vrijheidsboom met hoed wordt betaald, waaromheen de Ureterpers hebben gedanst. Als in 1813 de Prins terugkomt en als Koning wordt gekroond, neemt deze al gauw een slechte houding aan ten opzichte van de Kerk, door de onkerkelijke organisatie van 1816. Velen gevoelen zich bezwaard, en het is weer de Geest des Heeren die werkt tot reformatie. Direct na 1844 voegen sommige Ureterpers zich bij de toen gestichte Afgescheiden Gemeente te Drachten. Alles werd te voet afgelegd om aldaar Zondags de kerkdienst bij te wonen, en men bleef 's middags over bij de br. en zr. te Drachten. Op 4 Maart 1860 is er de instituering van de Christelijk Afgescheiden Kerk te Ureterp als een dochter van die van Drachten. Dit na een verzoek van enige leden der Chr. Afgesch. gemeente te Drachten en onderscheiden personen in Ureterp woonachtig. En na toestemming van de Classis. Bij deze kerkformatie waren plm. 40 leden betrokken. De eerste kerkdiensten werden gehouden in de schuur van Jab Barelds Schoolland, ouderling der gemeente. Korte tijd daarna is er een kerk plus pastorie gebouwd op het erf van voornoemde ouderling. Op dezelfde plaats waar in 1907 een grotere kerk en pastorie zijn gebouwd en in 1975

het kerkgebouw nogmaals geheel vernieuwd is. De doleantie heeft in Ureterp nauwelijks een rol gespeeld.

■ Vereniging

En omdat de voorganger Ds. van Wageningen (1877-1907) als een echte afscheidingsman bekend stond, is de kerkeraad er slechts ternauwernood toe overgegaan met de vereniging in 1892 mee te gaan, en niet dan na de voorwaarde gesteld te hebben van een eigen opleiding tot predikant. Als dan op 9 April 1902 een vergadering gehouden wordt met het oog op de schijnbaar ten dode opgeschreven Theologische School, spreekt de

kerkeraad uit: liever te breken met de V.U. dan de Theol. School er mee te verenigen. Ten gevolge van de Synodebesluiten 1905 aangaande verbond en doop scheiden enkele gemeenteleden zich af en voegen zich bij de Chr. Ger. Kerk te Drachten. Vanaf 1902 is er sprake van een kerkorgel te plaatsen. De kerkeraad heeft geen bezwaar tot het sparen voor dit doel, maar stelde als eis dat het orgel niet geplaatst zal worden dan nadat het benodigde geld aanwezig is. Het in die tijd geplaatste orgel is na de grote vertimmering in 1975 vervangen door een prachtig groot nieuw orgel. In de tijd van Ds. Reijenga (1920-1934)

telde de gemeente ca. 800 zielen. De kwestie Ds. Geelkerken in 1926 speelde in Ureterp in het geheel niet. Alleen door vestiging van elders kwam men wel eens een gezin tegen waar de ideeën van Dr. A. Kuiper werden gehuldigd, maar als geheel was onze Kerk een Kerk uit de afscheiding en altijd werden alleen predikanten beroepen van de School der Kerken te Kampen. Tweemaal werd een stempel op de gemeente gezet door een predikant die hier elk 30 jaren hebben gestaan en gezien hun inslag in elkaars verlengde lagen. Zo mocht als vrucht daarvan ook bij de vrijmaking in April 1946 worden geconstateerd dat verreweg het grootste deel van de gemeente, in gehoorzaamheid aan de Koning der Kerk koos voor de aloude Gereformeerde Kerk welke de zondige Synodebesluiten als niet-bindend verklaarde. Wie van de lezers meer over deze geschiedenis wil weten leze vooral het boekje 'Opdat zij niet vergeten' Een eeuw geschiedenis van de Ger. Kerk te Ureterp 1860-1960 van de hand van Ds. Meedendorp. Dit boekje is nog in ruime mate verkrijgbaar bij de kerkeraad. De kwestie Open Brief en het buiten verband treden heeft hier in onze gemeente wel aandacht gehad, maar geen gevolgen van onttrekkingen e.d.

A. Bijlsma

Nog steeds aktueel:

**Rapporten Deputaten
Zending 1984.**

102 pag. f 5,- excl. portokosten.

Bestellingen:

Publicatie-commissie F.Q.I.,
Postbus 206, 8260 AE Kampen,
tel. 05202-27185.

BOEKBESPREKING

Een synode en de kernwapens

Zoals bekend heeft de uitspraak van de synode van de synodaal-gereformeerde kerken over de plaatsing van nieuwe kernwapens in West-Europa heel wat deining gegeven, juist ook in de kring van deze kerken zelf. Onder andere werden 16.000 handtekeningen verzameld van mensen die bezwaar hadden tegen de synode-uitspraak.

Dit laatste gegeven ontleen ik aan een strijdschrift van een bezwaarde, nl T. de Boer uit Klaaswaal. De Boer bekritiseert de synode op diverse punten. Hij verwijt haar 'utopisme', d.w.z. een ongefundeerd optimisme over wat door menselijke inspanning zou kunnen worden bereikt. Vervolgens wijst hij op de pacifistische achtergrond van het synodebeleid, die onschriftuurlijk is. En tenslotte klaagt hij erover dat de synode de grenzen van haar bevoegdheid heeft overschreden. De Boer vindt vooral steun voor zijn bezwaren in publicaties uit de kring van de reformatische wijsbegeerte. Zijn betoog is terzake, maar – als strijdschrift – erg beknopt. Een bezinning op de afschuwelijke bewapeningswedloop en op de paradox van het bezit van kernwapens die door hun enorme uitwerking in feite onbruikbaar zijn, levert het niet. De Boers brochure is een document uit de strijd die binnen de Gereformeerde Kerken (synodaal) al jaren lang woedt.

N.a.v. T. de Boer, Een ontspoorde synode, te bestellen door storting van f 2,75 per exemplaar (vanaf 6 exemplaren korting) op postgiro 197130 van T. de Boer, Havenweg 16, 3286 BA Klaaswaal. De brochure omvat 15 pag.

K. Veling

Samenwerking zonder relativisme I

■ Het gesprek is niet afgelopen

Binnen onze kerkelijke gemeenschap wordt over heel wat onderwerpen gediscussieerd. Maar ze zijn zeker niet allemaal even 'spannend'. Wel heel zwaar weegt de kwestie van de samenwerking in organisatorisch verband met mensen uit andere kerkgenootschappen. De gesprekken krijgen gauw een felle toon als het erom gaat of iemand wel of niet lid zou moeten zijn van de Evangelische Omroep, hoe we moeten aankijken tegen een instelling als de Evangelische Hogeschool en of er in de politiek een verbinding moet worden gezocht met de RPF of de SGP.

Andere verbindingen lijken minder omstredden, b.v. in christelijke scholen, in situaties waar geen gereformeerd onderwijs bestaat, ziekenhuizen, bejaardenoorden en in organisaties die bepaalde principiële zwaarwegende belangen behartigen, zoals de VBOK of de Nederlandse Patiëntenvereniging.

Binnen het GPV heeft de discussie over lijststijnschuiving tot een meerderheidsconclusie geleid: onder voorwaarden is het uitkomen met één lijst mogelijk. Maar het feit dat tien leden van de Generale Verbondsraad hun functie hebben neergelegd, maakt duidelijk dat er op dit punt nog steeds grote verschillen van mening bestaan. Het is o.a. daarom een gelukkige zaak dat in publicaties de vragen rondom 'interkerkelijkheid'¹ inhoudelijk opnieuw aan de orde zijn gesteld. Prof. Douma schreef over de binding van het GPV

aan de Gereformeerde Kerken.² Dr. A. J. Verbrugh heeft daarop een kritisch commentaar geschreven. Het laatste deel daarvan vindt u elders in dit blad. En prof. Kamphuis schreef een artikel waarin hij breed betoogt hoe 'ongewoon' de zogenaamde interkerkelijkheid eigenlijk is.³

Het is belangrijk dat het gesprek over 'samenwerking' wordt voortgezet. Ik schrijf dit enerzijds vanuit mijn overtuiging dat samenwerking-over-kerkgrenzen mogelijk en zelfs geboden kan zijn. Maar verdere bezinning is ook nodig omdat er anders wel eens veel te gemakkelijk tot samenwerking zou kunnen worden besloten, zonder voldoende oog voor de principiële en praktische problemen die daaraan vastzitten.

De ontwikkelingen binnen het GPV zijn wat dit betreft leerzaam. In april van dit jaar kreeg het GPV een nieuwe voorzitter. De heer J. van der Jagt droeg de hamer over aan dr. J. Blokland. Zoals bekend is Van der Jagt een tegenstander van het opereren met één gezamenlijke kandidatenlijst met andere partijen. Hoewel hij zeker wel openstaat voor samenwerking en – blijkens uitingen in *Jeugd en Politiek*⁴ – ook niet graag een 'grondslagkwestie' wil maken van de vraag of een gezamenlijke lijst een goed middel voor samenwerking is, toch is hij steeds één van degenen geweest die waarschuwen dat lijststijnschuiving de eigen aard van het GPV bedreigt. Ook bekend is dat Blokland minder bezwaren heeft tegen dit middel om de doelstellingen van het GPV na te streven. Het is daarom opvallend dat Blokland zich in een interview in het *Nederlands Dagblad* (2 mei 1984) nogal kritisch toonde over de manier waarop lijststijnschuiving in de praktijk is gebruikt. Hij zei dat er 'in 1978 en 1982 in het GPV vaak veel te lichtvaardig is gegrepen naar het middel van de lijststijnschuiving'. Als één van de oorzaken noemde Blokland dat er 'onvoldoende bijsturing vanuit de generale verbondsraad heeft plaatsgevonden'. En hij vervolgde: 'Die bijsturing komt er nu wel'. Het is natuurlijk wel begrijpelijk dat een bestuur dat afwijzend staat tegenover elke vorm van lijststijnschuiving weinig verdere steun biedt aan kiesverenigingen die daartoe toch besluiten. Ze hadden er immers helemaal niet aan moeten beginnen. Toch schiet zo'n houding tekort.

Vragen over samenwerking horen onlosmakelijk bij het politieke bedrijf. En een goed antwoord op die vraag vraagt nogal wat studie, van programma's van partijen en van de specifieke situatie waarin wordt gewerkt. Daarbij is onderlinge steun, ook in kritische zin, erg belangrijk.

KERKELIJK LEVEN

² In 'Politieke verantwoordelijkheid', een uitgave in de serie 'Ethische bezinning', nr. 13, Kampen 1984; en in 'Van ARP naar GPV', een artikel in de Almanak van FQI 1984, pag. 105-128.

³ 'Gemeenschap in dienst', in de Almanak van FQI 1984, pag. 129-146.

⁴ 21 jrg., nr. 7, april 1984.

Er zijn heel wat mensen 831 die de interkerkelijkheid van christelijke organisaties zien als een extra aanbeveling. In de vrijgemaakt-gereformeerde gemeenschap is dit – algemeen gesproken – anders. En daarvoor zijn redenen. Het is belangrijk te waken tegen relativisme. Ook moet bezwaar worden aangegeven om in interkerkelijke organisaties een soort alternatief te ontwikkelen voor de kerken die verdeeld zijn en verwarring te zien geven. Maar hiermee is de vraag naar de mogelijkheid en de wenselijkheid van samenwerking over kerkgrenzen heen nog niet beantwoord.

¹ 'Interkerkelijkheid' is eigenlijk een nogal verwarrende term. Doorgaans wordt daarmee niet bedoeld op samenwerking tussen kerken als zodanig, maar op verbanden waarin mensen met verschillende kerkelijke herkomst deelnemen (vgl. 'internationaal'). Een moeilijkheid is verder dat het begrip een nivellerende klank kan hebben. Toch is het gebruik ervan soms moeilijk te vermijden.

Naar mijn overtuiging kunnen discussies over mogelijkheden van samenwerking met mensen uit andere kerkelijke gemeenschappen niet in het abstracte worden gevoerd. Wie dat toch doet, loopt het gevaar dat hij de problemen versimpelt. En zo'n oppervlakkigheid – of de samenwerking nu wél of niet tot stand komt – is pas echt schadelijk.

■ Een kwestie van voor of tegen?

Heel wat discussies binnen onze kerken lijken vroeg of laat uit te draaien op een tegenstelling tussen behoudenden, die door hun tegenstanders krampachtig worden gevonden, en veranderingsgezinden, die op hun beurt het verwijt krijgen dat ze te weinig principieel zijn. Naar mijn mening worden die discussies hierdoor niet zelden vertroebeld. Het probleem is dan dat mensen hun standpunt vooral gaan vormen vanuit de kritiek op 'de anderen' en dit gaat ten koste van de *principiële diepgang* van hun eigen positiekeuze.

Zo kan een algemene afwijzing van lijstineenschuiving een soort vacuum scheppen, waarin we onszelf onvoldoende voorbereiden op de ontmoeting met andere partijen die tóch komt en die voor het GPV in veel gevallen ook van groot belang is.

Anderzijds kan het standpunt 'vóór lijstineenschuiving', wanneer dat vooral wordt ingenomen uit verzet tegen de 'starre' houding van de tegenstanders, blind maken voor de principiële en praktische problemen die onder ogen moeten worden gezien voordat samenwerking met de SGP nota bene als een soort toetssteen voor progressiviteit wordt gezien.

Mijn mening is dat het werken met een gezamenlijke lijst van GPV, SGP en RPF in bepaalde omstandigheden (zoals bij de gehouden Europese Verkiezingen) aanbeveling verdient. Maar belangrijker dan de vraag wie het hiermee wel of niet eens is, is de kwaliteit van de argumentatie die wordt gebruikt in de discussies erover.

In kwesties van samenwerking over de kerkmuren heen – evenals trouwens in allerlei andere omstreken zaken – is allereerst nodig dat we ons zorgvuldig oriënteren en dat we zelfstandig overwegen, zonder al bij voorbaat beheerst te worden door de vrees tot deze of die 'groep' gerekend te worden.

Wie een schip op koers wil houden, moet allereerst zorgen voor voldoende diepgang.

■ Interkerkelijkheid geen uitweg uit kerkelijke problemen

Voor de bezinning op mogelijkheden om met mensen uit andere kerkelijke gemeenschap-

pen gezamenlijk iets te ondernemen, is het in ieder geval van groot belang onder ogen te zien hoe problematisch veel pleidooien voor interkerkelijkheid zijn. Het komt nogal eens voor dat interkerkelijkheid wordt aangeprezen als een alternatief voor een verwarde kerkelijke situatie, waar toch niets aan te doen zou zijn. En dan wordt interkerkelijkheid, zo schrijft prof. Kamphuis terecht, 'een vlóek tegen de éénheid van de gelovigen zoals die voor ogen wordt gesteld en ook door de Geest wordt geschonken in het sacrament van het brood en de beker'.⁵

Er zijn inderdaad heel wat mensen die interkerkelijke organisaties meer als hun geestelijk 'thuis' beschouwen dan de kerk waarin ze leven. De christelijk-gereformeerde ds. J. H. Velema, de voorzitter van de Evangelische Omroep, heeft deze situatie nog eens beschreven in een rede tijdens een conferentie van het 'Contactorgaan voor de Gereformeerde Gezindte'.⁶ Ds. Velema schetste de moeilijke situatie waarin de kerken binnen de 'gereformeerde gezindte' verkeren. Hij sprak over 'kerkgrijs' en over 'verwarring'. Hij meende dat wel niemand zich thans meer helemaal gelukkig voelt in de kerk waarin hij geboren is en gedoopt werd, belijdenis deed en avondmaal vierde, soms ambtsdrager was of is. De kerkelijke scheidslijnen garanderen geen geestelijke eenheid meer. Er groeien, zo stelde ds. Velema, dwars door de kerken nieuwe scheidslijnen.

In zijn omschrijving van de feitelijke toestand heeft ds. Velema tot op grote hoogte gelijk. En het is positief te noemen dat hij deze situatieschets gebruikte om zijn pleidooi voor één gereformeerde kerk kracht bij te zetten. In verschillende kerkgenootschappen is 'verontrusting' een tamelijk gewoon verschijnsel geworden. Deze situatie moet inderdaad aanzetten tot herbezinning op de roeping tot eenheid.

Maar opvallend is daarbij wel dat ds. Velema felle kritiek uitte op de Gereformeerde Kerken (vrijgemaakt), die – naar zijn eigen typing – een *kerkelijke* benadering van de problemen van de 'gereformeerde gezindte' bepleiten. Daar is dan toch juist veel vóór te zeggen?

Maar ds. Velema ziet meer in een andere weg. De leden van alle kerken binnen de 'gereformeerde gezindte' zouden allemaal hun eigen herkomst wat moeten relativiseren en moeten toegeven dat het nergens volmaakt is, om vervolgens feitelijk een begin van eenheid te zoeken in organisaties als het Contactorgaan. Natuurlijk blijft een nationaal-gereformeerde kerk het ideaal. Maar waarom daarop wachten? Laten we een geestelijke

⁵ 'Gemeenschap in dienst', pag. 141.

⁶ Deze conferentie werd gehouden op 4 april van dit jaar. Voor informatie over deze rede ga ik af op een verslag in het Nederlands Dagblad van vrijdag, 6 april 1984.

eenheid beleven in interkerkelijke organisaties nu velen die eenheid niet meer kennen in hun eigen kerkgemeenschap. De tendens van het referaat van ds. Velema is kenmerkend voor het gevoelen van veel voorstanders van 'evangelische' of 'reformatorische' organisaties. En hierin ligt meteen ook de reden waarom veel gereformeerden zo gereserveerd staan tegenover interkerkelijke verbanden.

Op deze manier kan het niet. Wie particuliere organisaties, bestaande uit mensen van verschillende kerkelijke herkomst, op één of andere wijze aanprijst als compensatie voor een kerkelijke gebrokenheid die toch onheilbaar lijkt, doet te kort aan de roeping tot kerkelijke eenheid. Dit is een consequentie van wat we belijden in de artikelen 27-29 van de Nederlandse Geloofsbelijdenis.

In het al eerder genoemde artikel van prof. Kamphuis wordt gewezen op de enorme afstand tussen de geladen wijze waarop de Schrift voortdurend over de 'gemeenschap van de heiligen' spreekt enerzijds en de gemakzuchtigheid van het 'denominationalisme' anderzijds. Wie zich gewent aan de toestand dat er nu eenmaal allerlei 'denominaties' naast elkaar bestaan, stompt af voor 'de ordening die God in Christus en door zijn Geest aan het leven van zijn nieuwe mensheid heeft gesteld' (pag. 140).

De reserve tegen pseudo-kerkelijke pretenaties van organisaties heeft met sektarisme ook niets van doen.

Nu moet eerlijkheidshalve aan het voorgaande worden toegevoegd dat er meer wegen zijn waarlangs mensen kunnen komen tot zondige berusting in kerkelijke verdeeldheid. Wie bij 'kerkelijke eenheid' vanzelfsprekend denkt: ieder moet maar bij 'ons' komen, en wie er dan eigenlijk niet aan moet denken dat een grote gemeenschap als de Gereformeerde Bond in de Hervormde Kerk dat ook werkelijk zou doen met alle gevolgen van dien, zo iemand neemt in feite het belang van de gemeenschap van Gods kinderen ook niet serieus.

Maar dit neemt niet weg dat de bedoeling van veel interkerkelijke organisaties om een geestelijke eenheid te bereiken waar de kerkelijke verdeeldheid toch onoplosbaar is, een reële belemmering kan vormen voor deelname daaraan.

Bij elke discussie over samenwerking-overkerkgrenzen-heen moet deze principiële overweging alle aandacht hebben. Voor de mogelijkheid van samenwerking en voor de aard ervan is dit van belang.

Maar hiermee is vanzelfsprekend niet het laatste woord gezegd. In zekere zin kan een vruchtbaar gesprek over concrete vormen van samenwerking daarna pas goed beginnen.

De volgende week wil ik daarop nog wat nader ingaan.

K. Veling

833

Doordacht

Zo mag u het verzekeringsadvies van een NVA-lid wel noemen.

assurantiebedrijf

a. de kievit

Johan de Witstraat 2
2902 HG Capelle a/d IJssel
Postbus 50 - 2900 AB Capelle a/d IJssel
Telefoon (010) 50 58 22

De NVA is de Nederlandse Vereniging van Makelaars in Assurantiën en Assurantie-adviseurs, waarvan uitsluitend assurantie-kantoren lid zijn, die zijn toegelaten op hun vakmanschap, hun kwaliteit van advies en begeleiding.

De NVA is uw verzekering voor het beste advies.

834 Welke samenwerkingsgronden zijn er mogelijk? Kunnen we samenwerken op basis van 'gehavende koinoonia'? Hoe zit 't met het compromis in een politiek bondgenootschap? Rond deze vragen confronteert dr. Verbrugh zich voor de vierde en laatste maal met prof. dr J. Douma in het kader van de discussie over politieke verantwoordelijkheid.

Een politieke weg van Ambrosius naar Amersfoort IV (slot)

■ Samenwerkingsgrondslagen in de burgerlijke samenleving?

Douma schrijft op verschillende plaatsen dat de overheid meer uiterlijke zaken nastreeft (b.v. de uiterlijke vrede), terwijl de kerk in de eerste plaats werkt aan de innerlijke vrede (147, 159).

Dit is een belangrijke typering van de verschillende bevoegdheden van overheid en kerk, die ook Calvijn leert. Douma's erkenning van deze onderscheiding maakt dat we instemmen met de hoofdzaak van hetgeen de auteur in het slot van hst. 5 over politieke samenwerking schrijft.

Want met een uiterlijke zaak kan op grond van uiteenlopende meer innerlijke motieven worden ingestemd. De een stemt voor een vlootbouwplan omdat hij de defensie in gevaar acht en de ander stemt ervoor omdat dit zijns inziens onmisbare werkgelegenheid bevordert. Misschien heeft de laatstgenoemde nauwelijks belangstelling voor defensie en vindt hij de bezorgdheid daarvoor opgeklopt. De motivering van de een kan die van de ander soms tegenspreken. Ook kunnen deze motieven nog weer uit verschillende dieper liggende motieven voortkomen. De een is bezorgd voor de defensie op grond van 1 Tim. 2 vs. 2; de ander omdat hij in zijn hart nationalist is.

Zo kan ook een politiek program, dat in hoofdzaak geschikt is om als regeringsprogram te dienen, op grond van verschillende motieven, wereldbeschouwingen en geloofsovertuigingen worden aanvaard. Ook een verzoek aan de overheid om de dag van Christus' opstanding te eren, kan op grond van verschillende geloofsbelijdenissen worden ingediend. Zou het hier gaan om een program of een verzoek waar het GPV achter kan staan, dan is samenwerking van de geloofsgemeenschap ('koinoonia' schrijft Douma) die het GPV is, met andere verbanden of personen mogelijk.

We schrijven deze dingen, omdat we vermoeden dat Douma en wij hierover gelijk denken. Daarvan uitgaande stuiten we echter op twee vragen.

De eerste betreft het bekende grondslag-misverstand. Douma schrijft dat in elk verband, met welke grondslag ook, kan worden samengewerkt mits aan enkele voorwaarden is voldaan. Bij die voorwaarden hoort dat de grondslag geen dingen van ons vraagt die met ons christelijk geloof strijden. Elders typeert de auteur het samenwerken van personen uit het GPV en uit een andere bevriende politieke partij als een 'gehavende koinoonia'.

Dit taalgebruik van de auteur werkt onzes inziens erg verwarrend en doet de zaken die hij wil bevorderen geen goed. De 'grondslag' van het bestaan wordt bij gereformeerde kerkleden aangegeven door de Heilige Schrift en de kerkelijke belijdenis waardoor zij zich willen laten leiden. Die grondslag is daarom kenmerkend voor hun geloofsgemeenschap ('koinoonia'). In art. 2 van de GPV-statuten staat die grondslag in enigszins geactualiseerde vorm eveneens vermeld, omdat het daar in beginsel om dezelfde geloofsgemeenschap gaat. Maar wie gereformeerd is, kan slechts tot één koinoonia behoren en dus ook slechts één grondslag aanvaarden. Uiteraard zou hij niet serieus zijn als hij ook nog zou toetreden tot een geestelijke gemeenschap van b.v. doopsgezinden of rooms-katholieken. Het is best mogelijk dat een rooms-katholieke vereniging ook een grondslag heeft, maar die is voor hem onaanvaardbaar.

Nu zal de auteur misschien zeggen, dat hij samenwerking in een verband met een grondslag die tegen ons christelijk geloof strijdt, daarom uitsloot. Maar het verwarrende is, dat zijn (geclausuleerde) passage over het kunnen samenwerken 'met welke grondslag ook', de suggestie wekt dat er dan buiten de zojuist genoemde grondslag van gereformeerde kerkleden toch nog andere grondslagen zijn op basis waarvan door gereformeer-

den wèl kan worden samengewerkt met niet-gereformeerden. Zulke grondslagen zijn er echter niet, omdat een gereformeerd belijder die serieus wil worden genomen, zoals gezegd maar één grondslag kan aanvaarden, namelijk die van zijn openbare geloofsbelijdenis. Nu is ons uiteraard de gewoonte bekend van allerlei schoolverenigingen en ook verenigingen die zich geheel op burgerlijk gebied bewegen, met leden uit verschillende kerkverbanden en gemeenschappen, om eveneens een grondslag aan te nemen. Dat wordt dan een verbrede grondslag, b.v. Gods Woord (zonder belijdenis), teneinde van de bedoelde groepen niemand uit te sluiten. Zou men ook r.-k. leden bij zo'n vereniging willen hebben, dan kan de grondslag eventueel nog breder worden, b.v.: de beginselen van het Christendom.

Het kan zijn dat zo'n vereniging de verbrede grondslag wil gebruiken om ondanks kerkelijke verdeeldheid toch samen met b.v. luthers en pinkstergemeenteleden een soort van geloofsgemeenschap te hebben ('gehavende koinoonia') binnen die organisatie. Toetreding tot zo'n vereniging is onzes inziens voor gereformeerden, die slechts tot één koinoonia kunnen behoren, onaanvaardbaar. Daarom kunnen we de 'gehavende koinoonia' die de auteur aanduidt (175), volstrekt niet plaatsen. In hoever tussen gereformeerden en niet-gereformeerden binnen een samenwerkingsverband een koinoonia aanwezig is, is weer een onzichtbare zaak. In ieder geval weerspreken publieke uitspraken die haar voor de buitenwereld zichtbaar willen maken, Schrift en belijdenis.

Maar het is ook best mogelijk dat er ergens b.v. een christelijke Oranjevereniging is met als grondslag Gods Woord, terwijl niet wordt bedoeld de vereniging als een interkerkelijke geloofsgemeenschap voor te stellen. Het is dan alleen maar de bedoeling door de grondslag te waarborgen dat de leden in de vereniging niet handelen of spreken op een manier die duidelijk in strijd is met de Bijbel. B.W. 2 artt. 26 en 27 kenmerken een vereniging echter o.a. door haar doel en spreken niet over een grondslag. Daarom zou het logisch zijn en misverstand voorkomen als zo'n vereniging een grondslagvermelding uit haar statuten verwijderde en in de plaats daarvan in haar doelstelling vastlegde dat van de leden wordt verwacht dat ze in de vereniging niet tegen de Bijbel in spreken en handelen. Als dat echter niet is gedaan en gereformeerden tot zo'n vereniging toetreden, behoren ze onzes inziens te zeggen dat ze al een grondslag bezitten en dat ze de grondslag van de Oranjevereniging zullen opvatten als een richtlijn

voor hun gedrag in de vereniging, waaraan ze zich uiteraard willen houden.

Als Douma op dit soort van situaties wilde wijzen, is het misverstand opgelost. Maar onzes inziens had hij zich er dan niet met een korte zin van af moeten maken, zoals nu in zijn boek. (Wel erkennen we met een gevoel van onderdanigheid tegenover onze Heer Christus dat we alleen zo konden schrijven, omdat Hij ons in de Gereformeerde Kerken een moeder gaf waar het Woord trouw wordt onderwezen en regering en belijdenis daaraan zijn onderworpen. Als het verkeerd gaat in de kerk (wat de Here verhoede) is de koinoonia daarbinnen reeds gehavend en hadden we beter een ander stuk kunnen schrijven.)

■ **Programmatisch isolement en programmatische samenwerking**

Nu schrijft Douma verder dat bij samenwerking in de politiek het compromis niet altijd mag worden afgewezen. Het is duidelijk dat als aan de kleine GPV-fractie ooit zou worden gevraagd mee regeringsverantwoordelijkheid te dragen, slechts een klein deel van de GPV-programmapunten in het regeerakkoord kan komen. Gaat het om samenwerking van het GPV met daarvoor in aanmerking komende partijen voor een meer beperkt doel, zoals bij een eventueel akkoord voor verkiezingen, dan mogen de onderlinge (programmatische) verschillen echter slechts gering zijn. Maar ook dan mag het compromis niet altijd worden afgewezen. Men moet soms tevreden zijn met het mindere als het meerdere dat we op grond van Gods gebod willen nastreven, zonder samenwerking geheel onbereikbaar blijft. Wie altijd 100% wil, bereikt niets.

Uiteraard gaat het hier uitsluitend om een eventueel compromis betreffende programmapunten, dus over het na te streven politieke doel in de burgerlijke samenleving. In theorie zijn we het met de auteur eens. In de praktijk zal onzes inziens door het GPV echter vaak aan de volle 100% moeten worden vastgehouden. Dit wil zeggen dat het akkoord pas wordt gesloten als het GPV voor 100% achter het overeengekomen programma staat en het met volle overtuiging kan verdedigen.

We kunnen daarbij denken aan een situatie als bij het ook door Douma in herinnering gebrachte NEV in de periode 1966-1971. Dit was een groepering van niet-lidmaten van de Gereformeerde Kerken die met het richtlijnenprogramma van het GPV van A-Z akkoord gingen (dus niet alleen met verkiezingspro-

gramma's). Daarbij moet worden bedacht, dat het GPV-richtlijnenprogramma grotendeels het karakter bezit van een regeerprogramma voor een (waarschijnlijk en helaas) verre en ideale toekomst, en geen punten bevat die beogen een geloofsgemeenschap te funderen.

Onzes inziens moeten we niet vergeten dat een goed programma ons in het isolement brengt, en dan doet men niet zo spoedig water in de wijn. Het politieke programma moet namelijk overeenkomen met dezelfde Schrift en belijdenis waardoor de gereformeerde geloofsgemeenschap zich wil laten leiden. Alleen is het politieke programma veel meer op het uiterlijke gericht. Niettemin is het gevolg daarvan dat we ons programma zo moeten formuleren dat het alle politieke dwalingen die in onze omgeving van enig belang zijn (en die ons in geestelijk conflict brengen met de christelijke leer in de Gereformeerde Kerken) uitsluit en bestrijdt. Dit betekent dat in de wereld van vandaag zo'n programma niet beknopt is. Er is in de burgerlijke samenleving zoveel dat in strijd komt met Schrift en belijdenis, dat er ook veel politieke antwoorden moeten worden geformuleerd die overeenstemmen met Schrift en belijdenis en voldoende onderlinge samenhang tonen.

Dat betekent dat dit programma als geheel genoemd ons isoleert. Veel mensen koesteren andere programma's, die in de eerste plaats op allerlei punten zo vaag en open zijn geformuleerd dat ze de weg openlaten voor actuele dwalingen. Ook kunnen de programma's zelf dwalingen inhouden. Mochten er niettemin medeburgers zijn die dit programmatisch isolement met ons willen delen en van A-Z met onze politieke richtlijnen akkoord gaan, dan is dit een duidelijk bewijs van Christus' macht over de wereldlijke orde. Met zulke mensen kunnen wij onzes inziens compromisloos een politiek bondgenootschap sluiten indien zij dit willen. Wij zouden aan zulke bondgenoten ver de voorkeur geven boven anderen die willen blijven vasthouden aan hun programma's met open doorlaten eventuele dwalingen.

Bij zo'n compromisloos bondgenootschap zouden wij wensen dat Douma het met ons eens is dat het een onzichtbare zaak blijft in hoeverre dergelijke politieke bondgenoten ook méér zijn dan bondgenoten. Vroeger heeft Douma het burgerlijk karakter van een politiek bondgenootschap, dat Christus' naam openlijk prijst, ontkend. Hij maakte daardoor sommige gereformeerden kopschuw voor elke burgerlijke samenwerking met anderen waarbij Christus met eerbied zou worden genoemd. Nu Douma in zijn

hoofdstuk over Luther staande hield dat Christus' koningschap ook gaat over de burgerlijke ambten en ambtsgebieden, hopen wij dat hij bij bedoelde situaties elke uitspraak over een 'gehavende koinoonia' naar het rijk van de burgerlijke verbanden wil verwijzen.

Wij zijn tenslotte van mening dat het werven van zulke 100% programma-bondgenoten tot één van de kenmerken van het GPV moet blijven behoren. Vaak verklaren GPV-leden dat de eerste generatie in 1948 niet een geheel nieuwe partij vormde, maar – als gevolg van de reformatie van de kerken – de opnieuw door het Woord gezuiverde voortzetting van de oude a.r. richting in ons volk organiseerde. Ook wij zijn dit van mening. Toch lijkt het dan iets heel nieuws dat het GPV de kerkelijke homogeniteit wilde, terwijl de ARP duidelijk homogeen was. Douma wijst op Groens niet altijd duidelijke positie inzake de Afscheidenen.

Toch blijven wij van mening dat het GPV de continuïteit met de a.r. richting zo goed mogelijk heeft gehandhaafd. Want ten eerste was de kerkelijke situatie in de vorige eeuw heel anders dan in 1948 en nu. Men wist dat Groen en Kuyper niet alleen de leiders waren geworden van de politieke a.r. richting in ons land. Zij behoorden ook tot de strijders voor herstel en reformatie van de kerk. Ook Groen schuwde de mogelijkheid niet dat hij zich bij onherstelbaarheid van de kerk 'daarvan zou doen uitsluiten' (De a.r. en conf. partij in de N.H. Kerk, vert. A.J. Dam, 42). Verder – en dit ten tweede – bracht deze situatie mee dat de ARP lange tijd twee functies in zich kon verenigen. Zij was *a* geloofspartij (tegen ongeloof en revolutie) en *b* programpartij (van de christelijk-historische richting), waarbij uiterlijke instemming met het politieke programma het kenmerk was. Uit talloze uitspraken van Groen, Kuyper en Colijn worden deze twee functies herkend. Maar door de wijzigingen van de kerkelijke situatie werd de vereniging van beide functies in één partij steeds moeilijker en oorzaak van toenemende dubbelzinnigheid en verwarring. In 1948 zijn beide functies definitief gescheiden. Het GPV is de voortzetting van de geloofspartij en dat is de continuïteit. Maar de voortzetting van de andere functie, de programpartij, ontbreekt. Bij ontstaan van een compromisloos programmatisch bondgenootschap als boven bedoeld, zou zij evenwel in organisatorisch gezuiverde vorm terugkeren. Ook dat zou continuïteit zijn.

A. J. Verbrugh

Synode- impressies

Na de opening van de elfde vergaderweek kon de praeses een hele reeks felicitaties uitdelen. Dat bood perspectief voor de volgende dagen. De koffie 'met' was voor de hele week veilig gesteld. De reputatie van de 'kranige lui' uit de vorige impressie heeft een lelijke deuk gekregen. Ze ontbraken bij de aanvang van de vergadering. Gevolg van een zekere overmoed?

De modernisering van het zogenaamde 'Kort Begrip' stond de eerste dag in het middelpunt van de belangstelling. Nadat enige amendementen waren aangenomen, stelde de synode de taalkundig gemoderniseerde tekst vast. De praeses sprak de wens uit, dat dit geschrift veel gebruikt zou worden voor hen die zich bij de kerk willen voegen. Dat zou betekenen, dat velen de ware religie begeren boven de leugen in ons land.

Deze week heeft het gemeentebestuur van Hardenberg de synodeleden ontvangen. We hebben dat ervaren als een eer voor de kerken die ons hebben afgevaardigd. We mogen dankbaar zijn voor de goede contacten tussen de burgerlijke overheid en de meeste vergadering van de kerken in Heemse. Onze dankbaarheid daarvoor wordt verdiept als we ons realiseren, dat zo'n ontvangst door het gemeentebestuur in ons land mogelijk is, in schril contrast met de situatie in landen waar de kerk niet geduld en de gelovigen vervolgd worden.

In zijn toespraak benadrukte de burgemeester, dat, hoewel de burgerlijke- en kerkelijke ambten verschillen, er toch een wederkerigheid bestaat in de bediening ervan. Zo zal de

overheid haar onderdanen dienen te beschermen bij de uitoefening van hun publieke erediens en zullen de kerken in hun erediens voor de overheden bidden.

Van Heemse naar Sri Lanka en Japan is een hele stap. De synode overbruggt die afstand tijdens de duur van één plenaire zitting. De contacten met de kerken in die landen vroegen de aandacht van de afgevaardigden. In de discussies bleek weer, dat het uiterst moeilijk blijft het tempo waarin men komt tot besluitvorming in het oosten te synchroniseren met de westerse opvatting van tijd. Via Frankrijk kwamen we weer in Heemse terug. De buitenlandse kerken bleven de aandacht vragen in een tweede plenaire zitting. Nu concentreerde de bespreking zich op het gereformeerde karakter van de 'Westminster Standards' en het onderscheid tussen deze belijdenisgeschriften en de drie Formulieren van Eenheid. Het ging over de vraag, of deze belijdenisgeschriften kunnen functioneren als gereformeerde grondslag van de Internationale Conferentie van Gereformeerde Kerken. Ook het reglement van de ICRC en de voorwaarden om als lid te kunnen toetreden vroegen uitvoerige bespreking.

Misschien leeft bij sommigen de vraag, of het nu echt nodig is, dat er zo uitvoerig over deze zaken gesproken wordt en of het nu zoveel tijd moet kosten. Maar als de grondslagen in het geding zijn, is grote zorgvuldigheid een eerste vereiste.

Veel tijd en energie is gestoken in commissoriaal werk. Eén keer was zelfs een volle synodedag daarvoor beschikbaar. In die tijd is er intensief overleg geweest in heel belangrijke en soms heel moeilijke zaken. Hardwerken de commissies: dat betekent veel werk, soms onder hoogspanning, voor de typisten en de stencil- en copieerafdeling. Daarom voor deze noeste medewerkers een

ERESALUUT.

W. van den Engel

Afscheiding in Hattem

13 (slot)

838 Brummelkamp was afgezet en de Afscheiding in Hattem was op gang gekomen. Maar hoe ging het met diaken Geerlings?

Intussen groeide de op 21 november 1835 geïnstitueerde afgescheiden gemeente en zette Brummelkamp buiten het Hervormde genootschap zijn ambtswerk voort.

Art. 3.

De kerkeraad heeft hiervan aan het klass. Bestuur kennis gegeven, daarbij te kennen geven dat het den kerkeraad voorkomt dat het klass. Bestuur Harderwijk zeer zich heeft laten innemen door den Schijn van toenadering van Geerlings in zijn laatste antwoord, terwijl zijn gedrag in het voorstaan der Secte van Brummelkamp en in het stichten van beroerten zoo hier als elders het tegenovergestelde ontegenzeggelijk bewijzen, tevens verklarende bij deze met G. Geerlings niet in functie te willen blijven zoolang hij volhard in zijne gevoelens, en blijft ijveren voor de partij van Brummelkamp, blijvende daardoor onrust en wanorde in de Gemeente verwekken. En hiermede geeft de kerkeraad de verdere beslissing der zaak aan voorn^d. Bestuur over, zullende deszelfs uitspraak afwagten.

Het Classicaal Bestuur durfde nu kennelijk de zaak niet langer te laten slepen. Het bracht de kwestie bij het Provinciaal bestuur, dat op 3 augustus 1836 Geerlings van zijn ambt ontzette. Zo was de kerkeraad eindelijk ook deze lastpak kwijt.

Ergernis over afgescheiden aktiviteit

Met lede ogen zag de kerkeraad de aktiviteiten van Brummelkamp en zijn volgelingen aan. De notulen van 5 november 1835 melden:

Door Br. J. Stegeman wordt voorgesteld om, uit hoofde der plaatshebbende bijeenkomsten en catechizatiën binnen deze stad onder bestuur van den afgezetten Predikant Brummelkamp, van derzelve kennis te geven aan de Commissaris van Politie alhier, ten einde zijne medewerking ter sluiting derzelve in te roepen. En daar in de buiten Gemeente, burgerlijk onder 't Oldebroek, ook door A.B. bijeenkom-

sten vooral op den zondag gehouden worden; zoo werdt besloten ook aan den Burgemeester van Oldebroek het bovenstaand verzoek te doen.

Ook de kerkvoogden maakten zich ernstige zorgen. Aan het Provinciaal College van Toezicht schreven zij op 30 november 1835:

Bij deze gelegenheid nemen wij de vrijheid UwEd. het volgende mede te delen.

1^e De van zijn post ontzette Brummelkamp, vindt goed zich bij onderteekening te noemen, Predikant van de Gereformeerde Gemeente te Hattem.

2^e Hij veroorloofd zich des Zondags zoo wel in de stad als het voormalige schoutambt Godsdienstoefeningen te houden in particuliere huizen, echter met een getal, bij den 291 art. van het Strafwetboek bepaald, evenwel worden deze Godsdienstoefeningen in meerdere huizen op den zelfden dag gehouden, en in dezelve door een door hem aangestelde persoon, eene Predicatie voorgelezen, dewelke met gebed geopend en gesloten wordt, alsmede met Psalmgezang.

3^e Geeft hij des Maandags aan Jongelingen en Jonge Dochteren onderwijs door Catechisatiën.

4^e Heeft hij zijn Gemeente georganiseerd, daarbij Ouderlingen en Diakenen aangesteld, zoo in als buiten deze stad item voorzangers enz.

5^e Bediend hij het Bondzegel des doops aan Jonggeboornen, zoo als op Zondag den 29 dezer noch geschied is, ten huize van den Smit Gradus Bosch buiten de Dijkpoort dezer stad; Ook heeft hij dit onlangs verrigt in het voormalige Schoutambt Hattem, Buurschap Weesp Gemeente Oldebroek en op de Mole onder de Gemeente Heerde, Buurschap Wapenveld.

Met huivering zien wij in deze de toekomst tegemoet, aangezien de meergenoemde Brummelkamp, van den Gepensioneerden Kapitein A.J. van Doornum, een Lid zijner Gemeente, een huis het Gasthuis genaamd; een kwartier uurs van deze stad gelegen, en onder dezelve behorende, heeft aangekocht, en hij alzoo plan schijnt te hebben, zich hier meer en meer te vestigen, waardoor de scheuringen in deze Gemeente niet alleen maar ook in de naburige Gemeenten Oldebroek, Heerde en elders van tijd tot tijd vermeerderd, en de verwijderingen tusschen de Leden der Gemeenten groter worden.

Wenschelijk ware het dat op de een of andere wijze, middelen Ja krachtadige middelen, tegen deze zoo onwettige handelingen konden worden daargesteld, en de plannen van deze scheurmaker en beroerder der Gemeenten verijdel en finaal te keer gegaan.

Toch kon de hervormde kerkeraad de groei van het afgescheiden kerkelijk leven niet verhinderen. Toen in maart 1836 bleek, dat vader Johannes Brummelkamp „binnen deze stad catechiseerde” probeerde men hem voor de kerkeraad te ontbieden, kennelijk om hem daarmee te doen ophouden.²⁰⁾

Maar vader Johannes kwam niet „dewijl hij niet meer tot dat kerkgenootschap behoort, derhalve voor dat aanzoek zich geëxcuseerd houdende”. De kerkeraad wendde zich hier-

over zelfs nog tot het Classicaal en het Provinciaal Kerkbestuur, maar die moesten vaststellen, dat ze onbevoegd waren zich in te laten met de handelwijze van wie zich van de Hervormde Kerk hadden afgescheiden.

De kerkeraad kon vervolgens niet meer doen dan in augustus 1836 aan de Burgemeester Van Braam te verzoeken „dat ZEdachtb. elk verzoek om eene Godsdienstige bijeenkomst van meer dan negentien personen te mogen houden in het een of andere partikulier huis, van de hand mogt wijzen”. De confrontatie verlegde zich naar het burgerlijk en strafrechtelijk terrein. Ook op de Noord-West Veluwe brak de tijd van de vervolgingen aan.

²⁰⁾ J. Brummelkamp was in febr. 1835 van Elburg naar Hattem verhuisd, waar zijn vrouw Anna Henri/etta Hesselink in 1772 geboren was.

M. te Velde

839

PRIESTER EN PREDIKANT

– een terugblik na 35 jaar –

Ds. M. V. J. de Craene

(geref. predikant (syn.) te Middelburg/St. Laurens)

Eens katholiek priester in België, nu gereformeerd predikant in Nederland. Een leerzaam levensverhaal, met daarnaast informatieve hoofdstukken over het rooms-katholicisme van nu en de verhouding Rome/Reformatie.

A. P. Wisse schreef in het Nederlands Dagblad: „Wie meeleeft met het evangelisatiewerk in België, zoals dat vanuit gereformeerd Nederland wordt verricht, krijgt van De Craene veel inzicht in de denkwereld van de Belgen, die in feite vaak nauwelijks een geloof hebben, maar eerder het slachtoffer zijn geworden van een filosofie.”

paperback, 86 pag., f 9.75

Verkrijgbaar bij de boekhandel en bij

Oosterbaan & Le Cointre b.v.

Postbus 25 - 4460 AA Goes - Telefoon 01100-15591

